

סיכום שיעור תנ"ך - שיעור 4: בראשית פרק כ"ד

סיכום שיעור

- **הפרק הנלמד:** בראשית פרק כ"ד - סיפור שידוכי רבקה ויצחק. זהו אחד הפרקים הארוכים בתנ"ך.
- **מבנה הפרק:** בפרק יש מבנה כפול - קודם מתואר מה שקרה בפועל, ואחר כך העבד מספר למשפחת רבקה את גרסתו. ההבדלים בין שתי הגרסאות הם נושא מרכזי בפרק ובשאלות בגרות.
- **רקע:** אברהם זקן ובא בימים, יצחק בן כ-40 ועדיין לא נשוי. יצחק לא גר עם אברהם (מאז העקדה) ויש ביניהם ריחוק. אברהם דואג למצוא לו אישה.
- **השבעת העבד:** אברהם משביע את עבדו הבכיר (אליעזר, אך שמו לא מוזכר בפרק) שלא ייקח אישה ליצחק מבנות הכנעני, אלא ילך לחרן (ארצו ומולדתו של אברהם) להביא כלה. השבועה נעשית על ידי הנחת היד תחת הירך - קרוב למקום ברית המילה, המסמלת את הברית עם אלוהים.
- **מדוע כלה מחרן ולא מכנען:** אין תשובה מפורשת בטקסט. הסברים אפשריים: (1) אברהם מכיר את החרנים ורוצה מהמשפחה שלו; (2) כלה מרחוק תגיע ללא משפחה קרובה וניתן יהיה להשפיע עליה מבחינת האמונה המונותאיסטית. שני ההסברים תקפים לשאלת בגרות.
- **תנאי אברהם:** אם האישה לא תסכים לבוא לכנען - העבד פטור משבועתו. אבל בשום מקרה לא להביא את יצחק לחרן, כי בעיני אברהם יש חשיבות רבה לשיבה בארץ המובטחת (פסוק ז').
- **הגעת העבד לחרן ומפגש עם רבקה:** העבד מגיע עם 10 גמלים עמוסי רכוש לעיר נחור. הוא מגיע בשעת ערב - בזמן שהנשים שואבות מים מהבאר. העבד עושה "דיל" עם אלוהים: הנערה שתציע לו לשתות וגם תשקה את גמליו - היא הכלה המיועדת. הקריטריון: הכנסת אורחים ונדיבות (תכונה דומה לאברהם עצמו).
- **רבקה:** מתוארת כיפה מאוד, צנועה ("בתולה ואיש לא ידעה" - כפילות להדגשה), נכדתו של נחור אחי אברהם. היא ממהרת לתת לו לשתות ומציעה מיוזמתה להשקות גם את הגמלים. המילה המנחה בפעולותיה: "ותמהר" (מהירות).
- **דמותו של לבן:** בפסוק ל' (כ"ט) לבן רץ לקראת העבד - נראה חיובי. אך בפסוק ל' (ל') מתגלה שרץ כי ראה את הנזם והצמידים. הסופר המקראי מרמז שלבן אוהב כסף - זה יתאים לדמותו השלילית בהמשך (בסיפור יעקב).
- **השידוך:** העבד מסרב לאכול לפני שמספר את מטרותיו. המשפחה מסכימה ("מה' יצא הדבר"). לאחר ההסכמה - סעודה חותמת את השידוך. למחרת, כשהעבד רוצה לצאת, המשפחה מבקשת לעכב. בסופו של דבר שואלים את רבקה - והיא מסכימה ("אלר"). חז"ל גזרו מכאן שצריך לשאול את הכלה לפני השידוך.
- **המפגש בין יצחק לרבקה:** יצחק גר בבאר לחי רואי, יוצא "לשוח בשדה" (להתבודד/להתפלל). רבקה רואה אותו ו"טיפול מעל הגמל" (התרגשות? בהלה?). היא מכסה עצמה בצעיף (צניעות). יצחק מכניס אותה לאוהל שרה אמו, מתחתנים, הוא אוהב אותה ומתנחם על מות אמו.
- **נושא מרכזי:** ההבדלים בין הגרסה המקורית (מה שקרה) לגרסת העבד (מה שהוא מספר למשפחה). העבד משנה בכוונה כדי לקדם את השידוך - הוא "סוחר" חכם.

רשימת מילים

- **מילה:** בא בימים

◀ **תרגום:** זקן מאוד, בסוף חייו

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, א'

◀ **הקשר:**

תיאור אברהם בתחילת הפרק - כפילות "זקן בא בימים" להדגשת גילו המתקדם

◀ **מילה:**

זקן ביתו

◀ **תרגום:** העבד הבכיר, הראשי

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, ב'

◀ **הקשר:**

כינוי לעבד אברהם - הכי מבוגר ומכובד בבית

◀ **מילה:**

המושל בכל אשר לו

◀ **תרגום:** האחראי על כל רכוש אברהם

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, ב'

◀ **הקשר:**

כינוי שלישי לעבד - מדגיש את מעמדו הבכיר

◀ **מילה:**

שים נא ידך תחת ירכי

◀ **תרגום:** טקס שבועה - הנחת היד מתחת לירך, קרוב למקום ברית המילה

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, ב'

◀ **הקשר:**

כך היה נהוג להישבע בתקופת התנ"ך. הקרבה לברית המילה מסמלת שבועה בשם ה'

◀ **מילה:**

וניקית משבועתי זאת

◀ **תרגום:** תהיה פטור מהשבועה, השבועה מבוטלת

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, ח'

◀ **הקשר:**

אם האישה לא תסכים לבוא - העבד פטור משבועתו

מילה:

ויברך הגמלים

תרגום: הכריע/הרביץ את הגמלים (מהשורש ב.ר.ך - ברך/כריעה)

פרק ופסוק: כ"ד, י"א

הקשר:

העבד מושיב את הגמלים ליד באר המים. המילה "ברך" מסתרת בפועל

מילה:

לעת צאת השואבות

תרגום: בזמן שהנשים יוצאות לשאוב מים מהבאר

פרק ופסוק: כ"ד, י"א

הקשר:

העבד מגיע בדיוק בזמן שהנערות שואבות מים

מילה:

הקרה נא לפני

תרגום: תגרום שיקרה לי במקרה (מהמילה "מקרה")

פרק ופסוק: כ"ד, י"ב

הקשר:

העבד מבקש מאלוהים שיזמן לו את הכלה המתאימה

מילה:

הטי נא כדך ואשתה

תרגום: הטי בבקשה את כד המים שלך ואשתה

פרק ופסוק: כ"ד, י"ד

הקשר:

הסימן שהעבד קבע - מה שיבקש מהנערה

מילה:

בתולה ואיש לא ידעה

תרגום: צנועה מאוד, לא הייתה עם גבר. כפילות להדגשה

פרק ופסוק: כ"ד, ט"ז

הקשר:

תיאור רבקה - "בתולה" ו"איש לא ידעה" הם שני ביטויים לאותו הדבר, כפילות להדגיש צניעותה

מילה:

טובת מראה מאוד

תרגום: יפה מאוד

פרק ופסוק: כ"ד, ט"ז

הקשר:

תיאור חיצוני של רבקה

מילה:

ותמהר ותורד כדה

תרגום: מיהרה והורידה את הכד מעל כתפה

פרק ופסוק: כ"ד, י"ח

הקשר:

מילה מנחה - "מהר/ותמהר" חוזרת בתיאור פעולות רבקה, מדגישה נדיבות וזריזות

מילה:

משתאה

תרגום: נדהם, המום

פרק ופסוק: כ"ד, כ"א

הקשר:

העבד נדהם לראות שהסימן שקבע עם אלוהים מתגשם

מילה:

נזם זהב בקע משקלו

תרגום: עגיל/טבעת אף מזהב, במשקל בקע (יחידת משקל)

פרק ופסוק: כ"ד, כ"ב

הקשר:

מתנה שהעבד נותן לרבקה

מילה:

תבן ומספוא

◀ **תרגום:** תבן - חציר/מצע לגמלים; מספוא - אוכל לגמלים

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, כ"ה

◀ **הקשר:**

רבקה מציעה שיש בבית אביה תבן ומספוא לגמלים - סימן להכנסת אורחים

◀ **מילה:**

ויקוד האיש וישתחו לה'

◀ **תרגום:** כרע והשתחוה לאלוהים

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, כ"ו

◀ **הקשר:**

העבד מודה לאלוהים שהדיל שעשה איתו התגשם

◀ **מילה:**

אלתי (מאלתי)

◀ **תרגום:** שבועתי

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, מ"א

◀ **הקשר:**

"מאלתי" = משבועתי. העבד מספר שאם לא יתנו לו - יהיה פטור מהשבועה

◀ **מילה:**

מגדנות

◀ **תרגום:** מתנות

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, נ"ג

◀ **הקשר:**

העבד נותן מגדנות (מתנות) לאחיה ולאמה של רבקה

◀ **מילה:**

מוהר

◀ **תרגום:** תשלום שהחתן נותן למשפחת הכלה

◀ **פרק ופסוק:** כ"ד, נ"ג

◀ **הקשר:**

מונח כללי - העבד נותן כלי כסף וזהב ובגדים לרבקה, ומגדנות למשפחה

מילה:

אחותנו את היי לאלפי רבבה

תרגום: אחותנו, יהיו לך אלפי רבבות צאצאים

פרק ופסוק: כ"ד, ס'

הקשר:

ברכת המשפחה לרבקה לפני שהיא יוצאת לדרך

מילה:

ויירש זרעך את שער שונאיו

תרגום: צאצאייך ינצחו את אויביהם במלחמות

פרק ופסוק: כ"ד, ס'

הקשר:

המשך ברכת המשפחה לרבקה

מילה:

מניקתה

תרגום: האישה שהניקה/גידלה אותה (סוג של משרתת ראשית)

פרק ופסוק: כ"ד, נ"ט

הקשר:

שולחים עם רבקה את מניקתה. חז"ל טענו שמכאן שרבקה הייתה בת 3 (כי עדיין צריכה מניקה), אך זה לא הגיוני לפי הטקסט

מילה:

לשוח בשדה

תרגום: לטייל/להתבודד/להתפלל בשדה

פרק ופסוק: כ"ד, ס"ג

הקשר:

יצחק יוצא לשוח בשדה לפנות ערב - שם הוא רואה את שיירת הגמלים

מילה:

וטיפול מעל הגמל

תרגום: נפלה/ירדה מעל הגמל (מתרגשת או נבהלת)

פרק ופסוק: כ"ד, ס"ד

הקשר:

תגובת רבקה כשהיא רואה את יצחק לראשונה

מילה:

ותתכס

תרגום: כיסתה את עצמה (בצעף)

פרק ופסוק: כ"ד, ס"ה

הקשר:

רבקה מכסה עצמה בצניעות כשהיא מבינה שזה החתן שלה

מילה:

ויביאה האוהלה שרה אמו

תרגום: הכניס אותה לאוהל של שרה אמו

פרק ופסוק: כ"ד, ס"ז

הקשר:

יצחק מכניס את רבקה לאוהל של אמו המנוחה - שם הם מתחתנים

מילה:

ויינחם יצחק אחרי אמו

תרגום: יצחק התנחם (מאבל על אמו) בזכות רבקה

פרק ופסוק: כ"ד, ס"ז

הקשר: בזכות אהבתו לרבקה, יצחק מצליח להתנחם על מות שרה

נקודות חשובות למבחן

שאלת בגרות מרכזית: ההבדלים בין מה שקרה לבין מה שהעבד מספר למשפחה

זוהי שאלה שחוזרת הרבה בבחינות בגרות. יש לדעת לפחות 3-4 הבדלים:

1. **הבדל ראשון - תיאור עושרו של אברהם:**
2. מה שקרה (פסוק א'): "וזה ברך את אברהם בכל" - משפט כללי.
3. מה שהעבד מספר (פסוק ל"ה): מפרט צאן, בקר, כסף, זהב, עבדים, שפחות, גמלים, חמורים.

למה:

4. כדי להאדיר את העושר ולשכנע את המשפחה שכדאי לשדך את רבקה למשפחה עשירה.

הבדל שני - לאן שלח אברהם את העבד:

6. מה שקרה (פסוק ד'): אברהם אומר "אל ארצי ואל מולדתי" (לחרן בכלל).

7. מה שהעבד מספר (פסוק ח'): "אל בית אבי תלך ואל משפחתי" - כאילו אברהם שלח אותו ספציפית למשפחה הזו.

למה:

8. כדי לחמא למשפחה ולהראות שאברהם רוצה דווקא אותם, לא שהוא נפל עליהם במקרה.

הבדל שלישי - מיעוט בתיאור פעולות רבקה:

10. מה שקרה: המספר המקראי מתאר את רבקה בפירוט רב - ממהרת, מורידה כד, משקה, רצה שוב ושוב לבאר, שואבת לכל הגמלים (מילה מנחה "ותמהר").

11. מה שהעבד מספר: מקצר בתיאור, מוריד חלק מהפעולות.

למה:

12. כדי שהמשפחה לא תעלה את "המחיר" (המוהר) של רבקה. כמו סוחר חכם - לא מראים התלהבות.

הבדל רביעי - סדר נתינת התכשיטים ושאלת השם:

14. מה שקרה (פסוקים כ"ב-כ"ג): קודם נתן לה נזם וצמידים, אחר כך שאל לשמה.

15. מה שהעבד מספר (פסוק מ"ז): קודם שאל לשמה, אחר כך נתן תכשיטים.

16. **למה:** כי הוא סיפר למשפחה שאברהם שלח אותו ספציפית אליהם, ולכן לא יכול להודות שנתן תכשיטים לפני שידע שהיא מהמשפחה. צריך להתמיד בשקר.

פסוקים חשובים לדעת לצטט:

⚠ **פסוק ג':** "לא תיקח אישה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב" - אברהם מסתייג מנישואי בנו עם כנעניות.

⚠ **פסוק ד':** "כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אישה לבני ליצחק" - שליחת העבד לחרן.

⚠ **פסוק ז':** "ה' אלוהי השמיים אשר לקחני מבית אבי... לזרעך אתן את הארץ הזאת" - חשיבות הישיבה בארץ המובטחת בעיני אברהם.

⚠ **פסוק ח':** "וניקית משבועתי זאת, רק את בני לא תשב שמה" - תנאי: אם הכלה לא תסכים, העבד פטור, אבל בשום מקרה לא להחזיר את יצחק לחרן.

טיפים טכניים לבחינה:

⚠ **כשכתוב "בססו דבריכם"** - חייבים לצטט! ציטוט = ניקוד מלא, בלי ציטוט = חצי מהניקוד.

- ⚠ **כשכתוב "הוכיחו"** - לבדוק כמה דברים צריך להוכיח. לדוגמה: "הוכיחו שאברהם מסתייג מנישואי בנו עם בנות כנען ושבעיניו יש חשיבות רבה לישיבה בארץ המובטחת" = שני דברים נפרדים שצריך שני ציטוטים שונים (פסוק ג' + פסוק ז').
- ⚠ **להשתמש במרקר** - לסמן בשאלה מה מבקשים: "ציינו" = תנו שם לפעולה, "הסבירו" = הסבר, "בססו" = ציטוט.
- ⚠ **"ציינו שלוש פעולות"** - אם מבקשים שלוש, בדרך כלל יש לפחות ארבע. לא להיבהל אם מצאתם יותר.
- ⚠ **שם העבד:** בפרק כ"ד לא כתוב "אליעזר" - לכן בתשובות תמיד לקרוא לו "העבד" ולא "אליעזר".

פעולות האירוסין שנזכרות בפרק (שאלת בגרות):

1. **מתנות לכלה** (פסוק נ"ג): "ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה..." - החתן/שלוחו נותן מתנות לכלה.
2. **מתנות למשפחת הכלה** (פסוק נ"ג): "ומגדנות נתן לאחיה ולאמה" - מתנות למשפחה.
3. **הסכמת הכלה לשידוך** (פסוק נ"ח): "ויקראו לרבקה ויאמרו אליה התלכי עם האיש הזה ותאמר אלך" - שואלים את רבקה והיא מסכימה.
4. **ברכת המשפחה לכלה** (פסוק ס'): "ויברכו את רבקה... אחותנו את היי לאלפי רבבה" - ברכה בריבוי צאצאים.
5. **סעודה חותמת שידוך** (פסוק נ"ד): "ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו" - הסעודה חותמת את ההסכם.

נקודות נוספות:

- ⚠ **הבאר כתחנת מפגש:** הבאר היא מקום מפגש מרכזי בתנ"ך - גם יעקב יפגוש את רחל ליד הבאר בחרן (בפרקים הבאים).
- ⚠ **אין הבדל אמוני בין חרניות לכנעניות:** שתי הקבוצות עובדות אלילים. רק אברהם ובני ביתו מאמינים באל אחד (מונותאיזם).
- ⚠ **אלוהים לא עונה לעבד:** העבד פונה לאלוהים, אלוהים לא עונה ישירות אבל מזמן את רבקה - הסימן מתגשם בלי תשובה מפורשת.
- ⚠ **חז"ל על גיל רבקה:** חז"ל טענו שרבקה הייתה בת 3 (בגלל שכתוב שלקחו את מניקתה). **זה לא הגיוני לפי הטקסט** - בחינוך הממלכתי עובדים לפי מה שכתוב. אך ייתכן שיישאלו על כך.
- ⚠ **רבקה כדמות חיובית:** נדיבה, מכניסת אורחים, חרוצה, יפה, צנועה - תכונות הדומות לאברהם עצמו (וזוה מה שהעבד חיפש).